

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในคดีอาญา: ศึกษากรณีผู้เสียหาย¹

จตุรงค์ ณ ถลาง²

การค้นหาคำความจริงโดยการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งนี้ก็เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ทำให้ขั้นตอนการสอบสวนเป็นขั้นตอนที่สำคัญมีผลกระทบต่อผู้ต้องหาและผู้เสียหาย หากไม่สามารถทราบหรือจับตัวผู้กระทำความผิดได้อันเกิดจากการขาดการตรวจสอบถ่วงดุลการรวบรวมพยานหลักฐานในขั้นตอนในการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวนอย่างแท้จริง ยังไม่เกิดขึ้นในชั้นสอบสวน ส่งผลให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยในการใช้อำนาจรัฐขั้นต้นที่ไม่สามารถเป็นหลักประกันในการอำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนเพื่อนำไปสู่ความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม ซึ่งการสอบสวนจะกระทำโดยพนักงานสอบสวนในเบื้องต้น เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวง และกลับกรอกรื้อข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบก่อนเสนอต่อให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาขึ้นต่อศาลเพื่อพิจารณาคดีต่อไป เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่อยู่ภายในรัฐ โดยการใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนโดยชอบเป็นไปตามกรอบของกฎหมายของพนักงานสอบสวนนั้นถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำคดีขึ้นสู่ศาลซึ่งจะเห็นได้ว่าในขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น พนักงานสอบสวนมีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนจึงมีโอกาสดังที่จะคุ้มครองสิทธิและละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาในเวลาเดียวกันได้ ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนผู้ต้องหาในคดีอาญา จึงมีผลต่อการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาเป็นอย่างยิ่ง

ทั้งนี้ หากพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นต้นธารแห่งกระบวนการยุติธรรมเริ่มต้นดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดำเนินการสอบสวนที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรมแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์และผลดีต่อการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาในภาพรวม แต่ปัจจุบันนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าอำนาจของพนักงานสอบสวนอันเกี่ยวกับผู้ต้องหานั้นในบางกรณียังคงมีข้อก้ำกัอยู่ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงทำการศึกษาประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่งปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของพนักงานสอบสวน กรณีผู้เสียหายขาดนัดให้ถ้อยคำในความผิดส่วนตัวในคดีอาญา

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในคดีอาญา: ศึกษากรณีผู้เสียหาย โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีศร เลิศธรรมเทวี และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์พัฒนา เรือนใจดีและรองศาสตราจารย์ ดร.รติชัย รตทอง

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

โดยหลักในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมจะเริ่มจากการร้องทุกข์โดยบุคคลได้รับความเสียหาย โดยหน้าที่ของผู้เสียหายคือการต้องมาให้ถ้อยคำต่อพนักงานสอบสวนว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นนั้นเป็นเช่นไร เพื่อประสงค์ที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดนั้นมาลงโทษ แต่ปัจจุบันพบว่า ในบางคดีหรือในบางเคสอันความผิดส่วนตัวในคดีอาญา ผู้เสียหายกลับไม่มาให้ถ้อยคำแก่พนักงานสอบสวน เพราะกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า หากผู้เสียหายไม่มาให้ถ้อยคำ ดังนั้น จึงเป็นประเด็นปัญหาว่า การที่กำหนดไม่ได้กำหนดให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่พนักงานสอบสวนเรียกผู้เสียหายมาให้ถ้อยคำในชั้นสอบสวนระบุแต่เพียงว่าให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในทีใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยและให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาเท่านั้น โดยไม่มีอำนาจสั่งอื่นใด (มาตรา 130 ประกอบกับ มาตรา 131 และมาตรา 140) ในขณะที่กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจนให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจในการจะสั่งยกฟ้องก็ได้ โดยพิจารณาจากเหตุผลที่ผู้เสียหาย เป็นเหตุอ้างตามหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ แต่ถ้าโจทก์ขาดนัดพิจารณาในคดีอาญาโดยไม่มีเหตุอันสมควร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 166 ประกอบมาตรา 181 ศาลต้องยกฟ้องเสมอ (คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 4366/2547 และแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 7493/2560) จึงทำให้ผลในชั้นสอบสวนเกิดปัญหาในทางสำนวนขึ้นในการส่งไปให้พนักงานอัยการในการสั่งฟ้องที่ไม่มีความชัดเจนเพราะขาดน้ำหนักในถ้อยคำของผู้เสียหายที่มีผลต่อคดีเป็นสำคัญในระบบกล่าวหา จนเป็นเหตุให้ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการจะส่งกลับมาให้พนักงานสอบสวนสอบผู้เสียหายเพิ่มเติมใหม่ จึงทำให้ต้องเสียเวลาเกิดความล่าช้าไม่เป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา มาตรา 130

ประเด็นที่สองปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของพนักงานสอบสวนในการสั่งเลื่อนนัดให้ถ้อยคำของผู้เสียหายในคดีส่วนตัวในชั้นสอบสวน

การสอบสวนคดีอาญากฎหมายได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนออกหมายเรียกผู้เสียหายหรือบุคคลใด ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดีให้มาตามเวลาและสถานที่ในหมายแล้วให้ถามปากคำบุคคลนั้นไว้ ด้วยเหตุเพราะการใช้สิทธิของผู้เสียหายอันเกิดจากการร้องทุกข์ในคดีอาญาที่ไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ดังนั้นการร้องทุกข์เปรียบเสมือนการไปแจ้งความประสงค์ว่าตนต้องการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด ซึ่งจะมีผลต่อการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวที่ต้องรอให้ผู้เสียหายไปร้องทุกข์เสียก่อน ดำรวจจึงจะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้และในขณะเดียวกันผู้เสียหายอาจจะไม่ใช่สิทธินั้นก็ได ซึ่งการไม่ไปร้องทุกข์ของผู้เสียหายจะส่งผลต่อการดำเนินคดีอาญาต่อส่วนตัวเท่านั้น ส่วนคดีอาญาแผ่นดินจะไม่มีผลต่อการดำเนินคดีอาญาของตำรวจ ซึ่งในทุกครั้งโดยผลแห่งคดีพนักงานสอบสวนจะต้องออกหมายเรียกให้ผู้เสียหายมาให้ถ้อยคำกับพนักงานสอบสวนเพื่อรวบรวม

พยานหลักฐานเพื่อให้คดีมีความชัดเจนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่บางกรณีอันมีเหตุจำเป็นทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถมาให้ถ้อยคำได้ทำให้ผู้ต้องหาอาจต้องเสียสิทธิอันเป็นสาระสำคัญแห่งคดีไป

เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ยังไม่มี ความชัดเจนในดับทกฎหมายดังกล่าวให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการเลื่อนคดี จึงทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะถ้อยคำหรือพยานหลักฐานที่มาจากผู้เสียหายถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญาในระบบกล่าวหาที่จะต้องได้รับความเป็นธรรมตลอดสายตั้งแต่ชั้นสอบสวนที่จะต้องเป็นมาตรการเดียวกันกับในชั้นพิจารณาที่จะต้องยึดหลักการเคารพต่อสิทธิผู้เสียหายอย่างเท่าเทียมตามหลักดุลพินิจให้เป็นธรรมและเสมอภาค ตามมาตรา 166 ที่ว่า ถ้าโจทก์ไม่มาตามกำหนดนัด ถ้าศาลเห็นว่ามิเหตุสมควร หากมาไม่ได้ จะสั่งเลื่อนคดีไปก็ได้ แต่หากเลื่อนหลายครั้งจะถือว่าเป็นการประวิงคดี ดังนั้นจึงควรกำหนดให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการดำเนินคดีทางอาญาและสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชนและผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม (มาตรา 4 มาตรา 5 และ มาตรา 6)

ประเด็นที่สามปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการสอบสวนเพิ่มเติมหรือการสอบสวนใหม่ในกรณีผู้เสียหายขาดนัดให้ถ้อยคำภายหลังส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

เนื่องจากการดำเนินคดีอาญามีอยู่ 2 แนวทาง คือ หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย และหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ และเป็นที่ทราบกันดีว่าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการสอบสวนเพื่อเตรียมส่งสำนวนต่อไปยังอัยการ แต่ทั้งนี้กลับพบว่าหากผู้เสียหายขาดนัดให้ถ้อยคำ แต่พนักงานสอบสวนได้ทำการส่งสำนวนให้แก่อัยการไปแล้ว พนักงานสอบสวนจะไม่สามารถทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งสอบสวนใหม่ได้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายกำหนดอย่างชัดเจนเช่นเดียวกับในชั้นพิจารณาตามมาตรา 166 วรรคสอง ที่เป็นประเด็นปัญหาเรื้อรังมาช้านานที่เป็นเหตุทำให้อัยการมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายไม่เพียงพอจึงอาจสั่งคดี และคลาดเคลื่อนในการสั่งคดีได้โดยง่าย จึงทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงแก่สิทธิเสรีภาพของผู้เสียหายและผู้ต้องหา

ดังนั้นหากผู้เสียหายร้องขอให้ถ้อยคำ ให้ถ้อยคำเพิ่มเติม หรือให้ถ้อยคำใหม่ที่เป็นประโยชน์ แก่การพิจารณาหลังจากพนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนคดีอาญาไปยังพนักงานอัยการแล้ว พนักงานสอบสวนไม่อาจรับคำร้องดังกล่าวของผู้เสียหายได้ ด้วยเหตุเพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ทั้งที่ประเด็นการร้องขอดังกล่าวของผู้เสียหายเป็นประโยชน์ต่อคดีของตนก็ตามจึงทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงแก่สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา ซึ่งจำต้องได้รับการแก้ไขในเรื่องนี้มีฉะนั้นจะทำให้เจตนารมณ์ของกฎหมายไม่มีผลจริงจึงในทางปฏิบัติ เหตุเพราะการสั่งฟ้องคดีของอัยการจึงต้องตระหนักอยู่เสมอว่า หากสั่งฟ้องโดยพยานหลักฐานไม่เพียงพอพิสูจน์ความผิดผู้ต้องหาในศาลแล้ว จะมีผลกระทบอย่างสูง ต่อทั้งสิทธิและเสรีภาพของจำเลยที่อาจถูกกักขังในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลได้รับความทุกข์ทรมานทั้งกายและใจรวมทั้งบุคคลในครอบครัวจะได้รับผลกระทบจากการที่หัวหน้าครอบครัวถูกขังเป็นเวลานาน นอกจากนั้น กรณีที่ศาลพิพากษายกฟ้องเนื่องจากพยานหลักฐานไม่เพียงพอพิสูจน์ความผิดจำเลยนั้น ก็จะทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตาม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) แม้ต่อมาจะมีพยานหลักฐานใหม่ที่แสดงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดก็ไม่สามารถฟ้องจำเลยนั้นได้อีก เพราะจะเป็นฟ้องซ้ำต้องห้ามตามกฎหมาย ทำให้ผู้กระทำผิดรอดพ้นจากการถูกลงโทษตามกฎหมาย ดังนั้นการสอบสวนซึ่งกระทำโดยพนักงานสอบสวนในเบื้องต้นจึงมีความสำคัญในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวงและกลั่นกรองข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบ เพื่อพิจารณาว่าข้อกล่าวหาอันมีมูลหรือไม่เพียงใด ก่อนเสนอพนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาในต่อศาลเพื่อพิจารณาคดีต่อไป

จากการปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในคดีอาญา: ศึกษากรณีผู้เสียหาย ทั้ง 3 ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของพนักงานสอบสวนกรณีผู้เสียหายขาดนัดให้ถ้อยคำในความผิดส่วนตัวในคดีอาญา

เห็นควรเพิ่มเติมมาตรา 133 วรรคหก เป็น

“ถ้าผู้เสียหายไม่มาตามกำหนดนัด ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจพิจารณาคดีตามสมควร แต่ถ้าเห็นว่ามีเหตุสมควรจึงมาไม่ได้จะสั่งเลื่อนการให้ถ้อยคำไปก็ได้ ทั้งนี้ การพิจารณาดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงประโยชน์แก่คดีเป็นสำคัญ”

ทั้งนี้ เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามมาตรา 130 และอยู่พื้นฐานในการดำเนินคดีทางอาญาในความเหมาะสมและสามารถใช้ดุลพินิจใน เหตุอันสมควรเช่นเดียวกับการพิจารณาที่กระทำหน้าที่ในตำแหน่งสอบสวนผู้กระทำความผิดอาญาทั้งปวงเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย

2. ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของพนักงานสอบสวนในการสั่งเลื่อนนัดให้ถ้อยคำของผู้เสียหายในคดีส่วนตัวในชั้นสอบสวน

เห็นควรเพิ่มเติมมาตรา 133 วรรคหก เป็น

“ถ้าผู้เสียหายไม่มาตามกำหนดนัด ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจพิจารณาคดีตามสมควร แต่ถ้าเห็นว่ามีเหตุสมควรจึงมาไม่ได้จะสั่งเลื่อนการให้ถ้อยคำไปก็ได้ ทั้งนี้ การพิจารณาดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงประโยชน์แก่คดีเป็นสำคัญ”

ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นสอบสวนเกิดประสิทธิภาพในการสอบสวน หากมีการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมและตัวผู้กระทำความผิดได้เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมที่ดีในขั้นตอนแรกที่เป็นต้นน้ำของสำนวน ในเรื่องการใช้สิทธิของตนตามกฎหมายอย่างเต็มที่ แต่กฎหมายกลับจำกัดสิทธิตามที่ควรจะได้รับ ก็ถือได้ว่าเป็นการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดทางอ้อมที่ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษหรือได้รับการลงโทษน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งความเสียหายนี้เป็นผลมาจากไม่มีกฎหมายให้การรับรองสิทธิในการใช้บังคับที่รัฐจะต้องมีหน้าที่ในฐานะผู้ปกครองตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐสืบไป

3. ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการสอบสวนเพิ่มเติมหรือการสอบสวนใหม่ในกรณีผู้เสียหายขาดนัดให้ถ้อยคำภายหลังส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

เห็นควรเพิ่มเติมมาตรา 133/1 เป็น

“คดีที่พนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนไปให้พนักงานอัยการแล้วและอยู่ในระหว่างการพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งสอบสวนเพิ่มเติม ผู้เสียหายมาร้องเพื่อขอให้ถ้อยคำหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมหรือให้ข้อมูลใหม่นับแต่วันที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนไปให้อัยการสั่ง โดยแสดงให้เห็นได้ว่ามีเหตุสมควรในทางที่เป็นประโยชน์ในทางคดี ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนนั้นได้”

ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความตลอดทุกชั้นในการพิจารณาและในการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพตามหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ดำรงไว้ ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือสิทธิขั้นพื้นฐานอันสมัยในบทบาทที่พึงประสงค์ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เขตไท ลังการ์พินธุ์. “หลักนิติธรรมของประเทศอังกฤษ และประเทศไทย : ความหมายและสาระสำคัญ.”

วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 8. 2 (พฤศจิกายน 2558): 30-31.

จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช. “การกลั่นกรองพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์).

ภาควิชานิติศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540

ชนเสถียร ภิรมย์เยี่ยม. “จริยธรรมของพนักงานสอบสวน (ตำรวจ) Professional Ethics of Inquiry Police.”

วารสารกระบวนการยุติธรรม 11. 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2561): 67.

ธานีรัตน์ กรัยวิเชียร. หลักนิติธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทชวนพิมพ์ 50 จำกัด, 2553.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสาร

ประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

สุทธิชัย หล่อตระกูล. “ปัญหาและอุปสรรคในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติ

คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546.” วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 4. 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2553): 51-52.

สุธิดา กาญจนะวงศ์. “การดำเนินคดีอาญาซ้ำชั้นเจ้าพนักงาน.” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2550).

โสภณ รัตนกร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2564.

อรทัย อินตะไชยวงศ์ และ สิทธิกร ศักดิ์แสง. “ข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักการปกครอง “แบบนิติรัฐ” การปกครอง “แบบนิติธรรม” และการปกครอง “แบบรัฐตำรวจ” บริบทประเทศไทย.” วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์ 12. 34 (มกราคม-เมษายน 2560): 5-6.